

Gele hoornpapaver

door A. L. J. van IJzendoorn

Eind september 1977 beleefde ik in de Casticumse buitenduinen een verrassing. Ik zag toen namelijk aan de lijzij van de zeereep een groepje Gele hoornpapavers, die stonden te bloeien tussen de hoge helm en de dode Duindoorns die daar tegen verstuiwing van het zand en overmatige betreding waren ingestoken. Wat zuidelijker stonden ook nog kleinere planten in bloei, eveneens tussen dode struiken en helmpollen in. Aan vele planten hingen de lange licht gekromde doosvruchten open en was het fijne zaad reeds gerijpt en verspreid. Bovendien vond ik kleinere en grotere rozetten van kiemplanten, die nog geen bloeistengels hadden gevormd. De totale populatie, zo telde ik toen, bestond uit bijna zestig bloeiende en niet-bloeiende planten.

In juni 1978 bracht ik weer een bezoek aan de groeiplaats van *Glaucium flavum*. Er stond toen een zevental hoornpapavers, nog niet in bloei. Bij een tweede bezoek, midden september, stond er nog maar één plant en daarvan was de top, waaraan bloemen en vruchten zaten, afgebroken. Ik dacht dat dit het einde was van deze nieuwe vestigingspoging.

In 1979 ging ik toch nog maar eens op de papaverplek kijken. Ik dacht: 'Je kunt nooit weten!' Nou, dat viel mee. Midden juni telde ik ongeveer vijftig dik behaarde rozetten, waarvan vele met het begin van bloemstengels midden in hun hart. Eind augustus stonden er ongeveer vijftien te bloeien en hingen er enkele onrijpe 'hauwen' aan. De planten waren wel alle opvallend klein van stuk. Ik telde toen in totaal circa veertig exemplaren. Ze stonden tussen de helm in het gezelschap van Zeeraket en Zeeakkermerkdistel, tussen Duindoorn en Dauwbraam, met Rood zwenkgras en Echt walstro in de buurt. Eind september telde ik nog dertig planten met merendeels onrijpe vruchten. Ik had toen goede hoop dat de papavers in 1980 weer aanwezig zouden zijn: ze hadden immers al heel wat winters overleefd.

In juni van dit jaar (1980) bleek *Glaucium* inderdaad weer present te zijn: ik telde 24 rozetten, waarvan in de meeste al bloeistengels te zien waren. Bij een bezoek op een late zomeravond, in het begin van augustus, was op de groei-

Gele hoornpapaver (tek.: F. Siemensma)

plaats van de papavers wel te zien dat zonzoe-
kers massaal het 'stille' strand hadden bezocht.
Toch floreerden de planten nog goed: ik telde
er bijna dertig. Er was zelfs één exemplaar bij
met twaalf grote 'peulen' en nog bloemen in
knop. Maar één plant lag geknakt en vertrappt
onder de fiets van een late strandbezoeker.
Daarvan belandde een deel in de collectie van
het Rijksherbarium te Leiden.

Ik was verrast toen ik begin juni (1980) een wandeling maakte door het Reggers Sander-vlak in het Egmondse duingebied en bijna trap-te op twee Gele hoornpapavertjes – kleintjes van misschien twintig cm – die daar stonden op een weinig betreden duinpaadje in het gezelschap van één Zachte ooievaarsbek en één reigersbekje, op ongeveer 500 meter van het strand. Aan de ene plant zat een bijna rijpe vrucht en de andere bevatte twee of drie bloemknoppen. Door het intensieve inventariseren van andere delen van het Castricumse grondgebied weet ik nog niet hoe het daar verder is gegaan met deze zeldzame nieuwingeling in het Noordhollands Duinreservaat.

Het gaat de gele papaver zeker voor de wind, wat in april 1979 schreef de heer J. K. Schendelaar (Den Helder) me: 'Tot dusver was de zeer zeldzame *Glaucium flavum* Crantz in het Waddendistrict alleen gevonden op Texel en Schiermonnikoog. In 1978 dook de soort ook even bezuiden Huisduinen op, rijk bloeiend tussen veel *Cakile maritima*, aan de lizijde van een door zand overstoven nieuw dijklichaam' (Zie ook Gorteria, dec. 1979).

Quené-Boterbrood en Mennema (1973) schreven destijds dat de Gele hoornpapaver sinds 1950 van 9 uurhokken langs de Nederlandse kust bekend was geworden. Sindsdien is de gele klapproos ook nog aangetroffen aan de Langevelderslag in Noordwijk, bij het winkelcentrum, in juli 1975 door E. Aartse (Gorteria, april 1977). Door deze laatste vondst en de drie hierboven vermelde waarnemingen uit de uurhokken 19.41 (Castricum), 19.31 (Egmond) en 9.53 (Huisduinen) is de Gele hoornpapaver niet meer te rekenen tot de categorie zéér zeldzame plantesoorten; dan zou het aantal uurhokken waarin de plant is waargenomen sinds 1950 tien of minder moeten zijn. In de onlangs verschenen Atlas van de Nederlandse Flora, deel I (1980), die de uitgestorven en zeer zeldzame planten behandelt, is de Gele hoornpapaver dan ook niet opgenomen.

Oberdorfer (1970) noemt *Glaucium* een warmteminnende zand-, zout- en stikstofindicator, die onbestendig en zeldzaam voorkomt in onkruidplantengemeenschappen van afvalhopen,

maar vooral karakteristiek is voor de mediterrane en atlantische vloedmerkgemeenschappen van de zeekusten. In Wilde Planten, deel I (1970) wordt de Gele hoornpapaver eveneens een plant genoemd die kenmerkend is voor (begraven) vloedmerken en die 'in Nederland slechts bij uitzondering wel eens opduikt en zich dan steeds als ruderales duinplant gedraagt'.

Op beide groeiplaatsen in het Noordhollands Duinreservaat komt dit ruderales karakter in de standplaats duidelijk tot uiting. In Castricum heeft de plant zijn domicilie gezocht vlak aan het strand bij een fietsenstalling en in Egmond heeft hij zich gevestigd op een plek waar konijnen aan het graven waren geweest, bij een 'konijnenkeutelpaas'. Zand, zout en stikstof zijn op beide plaatsen aanwezig, maar warmte hebben de papavers dit jaar tot diep in juli moeten ontberen. Quené-Boterbrood en Mennema (1973) hebben óók de onbestendigheid van deze prachtige plant beklemtond: 'Het wekt de indruk, dat binnen het kader van zijn zeldzaamheid *G. flavum* gemakkelijk verschijnt en gemakkelijk verdwijnt'. Ik hoop dat deze onstandvastigheid hier nog jaren lang niet tot uiting zal komen.

Per slot van rekening heeft de Gele hoornpapaver zich in het Duinreservaat, als overwegend tweejarige plant, vermoedelijk al in 1976 gevestigd en heeft de plant het hier dus al vijf jaar volgehouden! Bolman (1976) en Van der Ham (1980) vestigen beiden de aandacht op het retractie-fenomeen dat door Westhoff & Den Held (1969) is beschreven, als illustratie van het verband dat er bestaat tussen klimaat en verspreidingspatroon van een plantesoort. Dit is het verschijnsel dat zuid-atlantische planten zich in het noorden van hun verspreidingsgebied, waar de klimatologische omstandigheden ongunstiger worden voor deze thermofiele soorten, terugtrekken op plaatsen die verder van zee liggen en meer beschutting bieden. Dit fenomeen is in Nederland b.v. waar te nemen bij Blauwe zeedistel, Duinaveruit en Zeewinde en Bolman spreekt de veronderstelling uit dat dit fenomeen ook zou kunnen voorkomen bij de Zeelathyrus. Ook de Gele hoornpapaver

Gele hoornpapaver (dia van de auteur)

zou een demonstratie van dit verschijnsel kunnen zijn, zeker in het Noordhollands Duinreservaat.

Het zou me niet verwonderen als er binnenkort nog meer groeiplaatsen van de Gele hoornpapaver langs onze Noordzeekust worden ontdekt. De beste kansen op nieuwe vondsten bestaan vermoedelijk in de buurt van strandlagen, waar recreanten een lichte ruderalisering van het milieu veroorzaken. In een mooie nazomer kun je zeker tot eind september en misschien nog in begin oktober planten met bloemen vinden en de hele winter door de kiemplanten met hun heel opvallende blauwgroene, grijsbehaarde rozetten, of de oude moederplanten met hun bruine, gekromde 'peulen', die zo'n 20 cm of langer kunnen zijn. Ook in het voorjaar vormt de Gele hoornpapaver kiemplantjes.

Glaucium flavum was een van de vele stokpaardjes van Thijsse, die zijn lezenswaardige relaas over deze plant in zijn eerste boekje over Thijsse's Hof (1949) eindigt met de zin: 'Dit alles maakt dat ge in Augustus en September en ook nog later allerlei toestanden van deze planten te zien kunt krijgen'.

Als U gaat zoeken naar de hoornpapavers kijk dan ook eens uit naar de Zeelathyrus waarover Schendelaar en Bolman niet zo lang geleden in *Natura* (1976) schreven. Behalve bij Den Helder en op Texel werd deze plant in augustus en september 1979 ook al bij IJmuiden gevonden (Mennema, 1980)!

LITERATUUR

- BOMAN, J.: Wordt Zeelathyrus in ons land een blijvertje? *Natura* 73 (6), 1976.
- HAM, R. W. J. M. van der: In Atlas van de Nederlandse Flora, deel I. Amsterdam 1980.
- MENNEMA, J. - S. J. van OOSTSTROOM: Nieuwe vondsten van zeldzame planten in Nederland, hoofdzakelijk in 1975. *Gorteria* 8 (8), 1977.
- MENNEMA, J. - S. J. van OOSTSTROOM: Nieuwe vondsten van zeldzame planten in Nederland, hoofdzakelijk in 1978. *Gorteria* 9 (11/12), 1979.
- MENNEMA, J.: Nieuws over de zeelathyrus, *Lathyrus japonicus* Willd. Subsp. *maritimus* (L.) P. W. Ball. *Gorteria* 10 (2/3), 1980.
- OBERDORFER, E.: Pflanzensoziologische Exkursionsflora für Süddeutschland und die angrenzenden Gebiete, 3e druk. Stuttgart, 1970.
- QUENÉ-BOTERENBROOD, A. J. - J. MENNEMA: Zeldzame Nederlandse plantesoorten in Zuid-Holland. Den Haag, 1973.
- SCHENDELAAR, J. K.: Zeelathyrus: na 236 jaar terug van weggeweest. *Natura* 73 (4), 1976.
- THIJSSE, JAC. P: Een jaar in Thijsse's Hof, 5e druk. Amsterdam, 1946.
- WESTHOFF, V. - A. J. den HELD: Plantengemeenschappen in Nederland. Zutphen, 1969.
- WESTHOFF, V., c.a.: Wilde Planten, deel 1. Amsterdam, 1970.

Adres van de schrijver:

AAN DE RAND VAN HET HEIMANSRESERVAAT (Z.L.):

Het hele jaar, ook voor het weekend, te HUUR voor

VAKANTIE en NATUURSTUDIE

Comfortabel, verwarmd woonhuis met tuinterras, eenzaam en prachtig gelegen in stil beekdal aan de rand van bossen (Heimansreservaat). Uitgebreide gegevens over rijke flora en fauna in directe omgeving. Schitterende uitzichten.

Inl. Gievelddstr. 11, 3793 Teuven, België, tel. 09-32.87.686008 (za/zo) bgg 09-32.41.766587